

Matte med mått

*Att arbeta med gamla mått kan ge en god förståelse för enhetsbyten, vara en koppling till historien och ge en förankring i samhällsutvecklingen. **Hans Ehrnborg**, Linköping, bidrar med ett exempel på hur man i gatunamn hittar gamla mått att arbeta med.*

Det område i Linköping, där jag bor, heter Vidingsjö. Nästan alla gator i detta område har fått namn efter gamla mått. Där finns många av de mått man kan stöta på om man läser böcker som handlar om lite äldre tider eller kanske hör någon äldre person använda.

Jag tänkte dels ange betydelsen av de mått som ingår i gatunamnen i Vidingsjö, dels ge exempel på några räkneproblem i anslutning till dessa mått.

Utöver nedanstående namn på gator finns

gatunamn, där det ingår något som har med mynt att göra: Bankogatan, Dukatgatan, Ettöresgatan, Fyrkgatan, Gyllengatan,, Klippinggatan, Myntgatan, Nödmyntgatan, Penninggatan, Riksdalergatan, Skillinggatan, Styvergatan, Tolvskillingsgatan, Vittengatan och Örtugsgatan.

Eleverna skulle själva kunna ta reda på vad dessa namn innehåller för myntnamn och i uppslagsböcker eller andra böcker läsa om dem.

Förslag till arbetsuppgifter

1. Hur många fot går det på 1 aln?
2. Är din lärare längre eller kortare än en famn?
3. Hur bred är din bänk mätt i fot?
4. Hur långt är katederbordet mätt i alnar?
5. Hur många famnar är klassrummet på längden och på bredden?
6. Hur många kannor går det åt till åtta liter mjölk?
7. Hur mycket är 10 lispund mjöl uttryckt i kilogram?
8. Hur många tunnor kan du fylla med 500 liter vatten?
9. Hur mycket är fem skålpund?

Litteraturförslag: Albert W Carsson: Med mått mätt. LT:s förlag 1989

Gatunamn	Mått	Betydelse
Alnstigen	Aln	Avståndet från armbågen till lillfingret. 1 aln = 0,594 m.
Famnstigen	Famn	Avståndet mellan långfingerspetsarna då armarna är utsträckta så långt som möjligt. 1 famn = 1,78 m.
Fjärdingsgatan	Fjärding	1 fjärdingsväg = 2672 meter. Volymmått 1 fjärding (torra varor) = 18,3 liter, (våta varor) = 31,4 liter.
Fotstigen	Fot	Längden från hälen till stortåns spets. 1 fot = 0,297 m.
Kanngatan	Kanna	Gammalt rymdmått. 1665 definierades 1 kanna = 2,617 l.
Kappegatan	Kappe	Måttet är av finskt ursprung. 1 kappe = 4,58 liter.
Kvarterstigen	Kvarter	Längdmått där 2 kvarter var 1 fot. 1 kvarter = 0,148 m. Kvart ingår också i tidsmåttet 1/4 timme.
Linjestigen	Linje	År 1855 bestämdes en linje till 1/10 tum = 2,97 mm.
Lispundgatan	Lispund	1 lispund = 20 skålpund = 8,5 kilogram.
Lodgatan	Lod	1 lod = 13,3 gram.
Lästgatan	Läst	1 skeppsläst var från början 288 lispund = 2448 kg. Efter år 1855 motsvarade 1 läst 4250 kilogram.
Markergatan	Marker	1 marker var på 1500-talet värt ungefär 8 öre. Mark fanns också som viktenhet och motsvarade 340 gram.
Milgatan	Mil	En gammal svensk mil var 6000 famnar dvs 10688 m. Avståndet mellan gästgivargårdarna skulle vara en så- dan mil. Nu är 1 mil = 10 km = 10 000 meter.
Ortgatan	Ort	År 1855 infördes måttet ort. 1 ort = 4.25 gram.
Skålpundgatan	Skålpund	Ett gammalt viktmått. 1 skålpund = 425 gram.
Spanngatan	Spann	År 1683 infördes i Sverige en enhetlig spann = 73 liter.
Tumstigen	Tum	Bredden över tummen. En verktum var 24,7 mm. När decimalmåttan infördes år 1855 blev 1 tum = 29,7 mm. I mekaniska sammanhang även 25,4 mm.
Tunngatan	Tunna	Ett rymdmått som för våtvaror var 48 kannor = 126 l.
Åttinggatan	Åtting	1 åtting var 1/8 tunna = 15,7 liter.